

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТІВ В ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PEDAGOGICAL SUPPLY OF STUDENTS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-1.23>

Коростіянець Т.П.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри математики

і методики її навчання

Південноукраїнського національного

педагогічного університету

імені К.Д. Ушинського

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх учителів – педагогічному супроводу студентів у закладах вищої професійної педагогічної освіти. Зокрема, розкривається сутність понять «педагогічний супровід», «індивідуальна освітня траєкторія», розглянуті цілі, модель і умови педагогічного супроводу професійно-особистісного розвитку студентів.

Ключові слова: педагогічний супровід, особистісний розвиток, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна освітня програма.

Статья посвящена одной из актуальных проблем подготовки будущих учителей – педагогическому сопровождению студентов в учреждениях высшего профессионального педагогического образования. В частности, раскрывается сущность понятий «педагогическое сопровождение», «индивидуальная образовательная траектория», рассмо-

трены цели, модель и условия педагогического сопровождения профессионально-личностного развития студентов.

Ключевые слова: педагогическое сопровождение, личностное развитие, индивидуальная образовательная траектория, индивидуальная образовательная программа.

The article is devoted to one of the topical problems of the preparation of future teachers – pedagogical accompaniment of students in institutions of higher professional pedagogical education. In particular, the essence of the concepts “pedagogical accompaniment”, “individual educational trajectory” is revealed, the goals, model and conditions of pedagogical support of professional and personal development of students are considered.

Key words: pedagogical support, personal development, individual educational trajectory, individual educational program.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Необхідність реформування освітньої системи України визнається якщо не всіма, то переважною більшістю мислячого співтовариства країни. Урядом України розроблений і затверджений цілий ряд програмних документів, пов'язаних із національною доктриною освіти.

На основі аналізу цих нормативних документів ми доходимо висновку про те, що традиційний викладач (монополіст у передачі та інтерпретації необхідного знання) йде зі сцени. Складається новий образ педагога: це дослідник, вихователь, консультант, керівник проектів. Є кілька умов становлення такого викладача:

– зниження частки «герметичних» навчальних закладів, викладачі яких більше ніде не працюють; серед вчителів зростає частка сумісників з іншими сферами діяльності (наукою, громадськими організаціями, ЗМІ);

– домінування творчих компетенцій у праці викладача над дидактичними;

– необхідність адресної підтримки ефективних і перспективних педагогів;

– вдосконалення підготовки педагогічних кадрів для нової школи, у т. ч. з орієнтацією на їх готовність до використання інформаційних і комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності.

Найбільш ефективним напрямом втілення в життя цієї ідеї є психолого-педагогічний супровід особистості майбутніх педагогів у процесі навчання і виховання в освітніх установах вищої педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема психолого-педагогічного супроводу особистості розглядалася в дослідженнях Н.Г. Ершової, І.А. Липського, Б.І. Серсенбаєвої, Г.І. Симонової, В.А. Шишкиної та ін. Аналіз робіт психологів і педагогів показує, що сьогодні у психолого-педагогічній літературі детально висвітлені питання організації психологічного і педагогічного супроводу розвитку учнів у загальноосвітніх школах, в інтернатських закладах, для дітей-сиріт і дітей-інвалідів. Але, незважаючи на гостру необхідність, недостатньо розроблено питання про організацію і специфічні особливості системи супроводу в умовах професійного навчання, в т. ч. вищої професійної педагогічної освіти.

Потреба у створенні системи психолого-педагогічного супроводу в умовах вишу обґрунтована, насамперед, тим, що студентство – це та частина молоді, яка в силу своєї недосвідченості, незрілості та невизначеності життєвих планів становить проблемну соціальну групу і потребує професійної допомоги і захисту. У студентському віці нерідкі розчарування в професійному і життєвому виборі, невідповідності очікувань, уявлень про професію реаліям її освоєння.

Мета статті – розкрити сутність поняття «педагогічний супровід», етапи й умови його реалізації в закладах вищої професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Дослідження етимології терміна «супровід» дозволило розглядати його як спільні дії (систему, процес, вид діяльності) людей один щодо одного в їх соціальному оточенні, що здійснюються ними в часі

та просторі й відповідають ролям, які їм властиві.

На рівні загального розуміння супровід людини є її соціальною взаємодією з оточуючими, функціями впливів котрих є розвиток цієї людини на життєвому шляху, в різноманітних особистих і соціальних ситуаціях. Такий супровід може мати різний характер, який у кожному конкретному випадку визначається категорією «окреме». Цей висновок підтверджується тим, що у практичній діяльності та науковій літературі зустрічаються поняття «медичний супровід», «психологічний супровід», «науковий супровід», «соціально-педагогічний супровід» та ін.

На рівні окремого підходу одним із таких видів супроводу стає педагогічний супровід, який має, з одного боку, риси соціальної взаємодії, з іншого – свою специфіку. Вона полягає в педагогічному характері супроводу, метою якого стає цілеспрямований розвиток особистості супроводжуваної людини, здійснюваний за допомогою спеціальних педагогічних систем (освіти, виховання, навчання, підготовки) в їх інституціональному (структурному) оформленні. Конкретні соціальні ролі стосовно дитини проявляються в суспільстві як ролі «батьків», «наставників», «керівників», «вчителів», «вихователів» і т. д.

У педагогічному супроводі функція розвитку людини конкретизується в більш приватних функціях, відповідних функціях тієї чи іншої педагогічної системи. Більш того, у міру деталізації вони також конкретизуються доти, поки не досягнуть характеру технології дії, тобто педагогічної технології.

У зв'язку з цим є підстави вважати, що зміст педагогічного супроводу розвитку особистості здійснюється за допомогою функцій їх виховання, навчання й освіти, кожна з яких залишає свій слід у людині; реалізується протягом всього життя зі специфікою прояву щодо конкретних соціальних груп – дітей, дорослих, літніх та ін.; має своє інституційне оформлення; забезпечується спеціально підготовленими кадрами. Таке розуміння функцій педагогічного супроводу відображає його функціональну сторону; зі структурного погляду вони грають роль його форм. Так виникає педагогічний супровід студента у процесі навчання і виховання як частина загального процесу педагогічного супроводу його розвитку.

На основі аналізу педагогічних досліджень ми визначаємо психолого-педагогічний супровід як систему професійної діяльності викладача, спрямовану на створення психолого-педагогічних умов для успішного навчання, виховання і професійно-особистісного розвитку студента в ситуації вишівської взаємодії.

Головна мета педагогічного супроводу студента пов'язана з перспективним напрямом його діяльності, орієнтованою на максимальне сприяння

особистісному та професійному розвитку. Досвід створення системи супроводу показує, що ця мета може бути реалізована тільки тоді, коли досягається «стикування» початкової і кінцевої мети діяльності щодо особистості студента. Початкова мета взаємодії – визначення і формування готовності студентів до навчання у вищому навчальному закладі за допомогою інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, поведінкових впливів, виявлення їх індивідуальних особливостей як основи розвитку компетентності на першому етапі навчання у виші. Кінцева мета взаємодії – формування у студента психологічної, професійної, творчої готовності до майбутньої професійно-педагогічної діяльності, професійного саморозвитку.

Модель педагогічного супроводу заснована на взаємодії викладача та студента і є динамічною, оскільки розглядається не тільки як зразок, але і як дієвий механізм, який забезпечує ефективний професійно-особистісний розвиток студентів на всіх етапах навчання.

Для кожного етапу навчання загальні цілі конкретизуються у вигляді комплексу конкретних завдань, що відбивають специфіку змісту супроводу. Основними етапами та напрямками супроводу студентів є:

1. Формування професійно-педагогічної спрямованості особистості студента.
2. Формування творчої готовності до педагогічної діяльності.
3. Формування інноваційної професійно-педагогічної позиції.

Затвердження ідеї супроводу як однієї з основних умов успішного навчання у вищому навчальному закладі та професійного розвитку має ряд важливих напрямів, на які спирається вся наша модель. Ці напрями стосуються цілей, завдань, принципів організації, змісту роботи, професійної позиції викладачів у відносинах із різними учасниками освітнього процесу, а також підходів до оцінки ефективності їх діяльності.

У педагогічному супроводі можуть бути виділені три взаємопов'язані компоненти:

1. Систематичне відстеження психолого-педагогічного статусу студента і динаміки його особистісного розвитку в процесі навчання у виші.
2. Створення психолого-педагогічних умов для розвитку особистості студентів, їх успішного навчання і професійного розвитку. На основі даних психолого-педагогічної діагностики розробляються індивідуальні траєкторії розвитку студента, визначаються умови його успішного навчання.
3. Створення спеціальних психолого-педагогічних умов для надання допомоги студентам, які мають проблеми в навчанні. Цей напрям діяльності орієнтований на студентів, у яких виявлені певні прогалини в довшівській підготовці, а також у засвоєнні навчального матеріалу, в соці-

ально прийнятих нормах поведінки, у спілкуванні з викладачами й однокурсниками, в підвищеному рівні тривожності. Для надання психолого-педагогічної допомоги таким студентам повинна бути продумана система заходів, що дозволяють подолати або компенсувати виниклі проблеми.

Умовами психолого-педагогічного супроводу професійно-особистісного розвитку студентів є:

- використання адаптивної системи навчання в поєднанні з індивідуальною траєкторією навчання, модульно-рейтинговою системою педагогічного контролю;

- організація навчально-пізнавальної діяльності, яка передбачає виконання проектів і рішення навчальних проблем на основі методів проблемного викладу, евристичного і дослідницького методів;

- застосування колективно-групових форм навчання (пар змінного складу, малих груп) із постійною психологічною підтримкою, корекцією, що створює оптимальні умови для моделювання предметного і соціального контексту професійної та творчої діяльності майбутнього фахівця;

- домінування лекції як основної форми організації навчання у виші, до структури якої повинні бути внесені елементи, що дозволяють повною мірою врахувати пізнавальні мотиви, інтереси та потреби студентів, їх особистісні особливості;

- прояв студентами активності та пізнавальної самостійності, прийняття й усвідомлення цілей підготовки;

- здійснення рефлексії;

- використання в навчальному процесі освітніх технологій, адаптованих до особистості студента й умов вишу, оптимальних для засвоєння;

- реалізація системи підтримки талановитих студентів (конкурси, олімпіади, додаткова освіта, творчі заходи, дослідження, проекти, портфоліо, банк даних обдарованих студентів, відстеження та фіксація їх досягнень, зльоти талановитої молоді, їх індивідуальні освітні програми).

Окреслені умови вже реалізуються в освітній діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Однак необхідно активізувати роботу вишу щодо реалізації індивідуальних освітніх траєкторій (далі – ІОТ).

Основна ідея оновлення освіти полягає в тому, що вона має стати індивідуалізованою, функціональною й ефективною. Одним зі способів реалізації завдання індивідуалізації освітнього процесу є розробка і впровадження ІОТ студентів.

Під індивідуальною освітньою траєкторією розуміємо персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного студента в освіті, тобто це програма індивідуальної активності студента, спрямованість і зміст якої визначаються його волездатністю як готовністю здійснювати свідомий вибір і діяти згідно

з етичною вольовою відповідальністю. Освітня програма розглядається, з одного боку, як організаційно-управлінське знання, що дозволяє реалізувати принцип особистісної орієнтації освітнього процесу через визначення умов, які сприяють досягненню студентами з різними освітніми потребами та можливостями встановленого стандарту освіти. З іншого боку, освітня програма визначається як індивідуальна траєкторія студента, створена з урахуванням його індивідуальних особливостей. Визначення освітньої програми як індивідуальної траєкторії є її провідною характеристикою і дозволяє представити освітню програму своєрідною моделлю шляхів досягнення освітнього стандарту, коли вибір шляху реалізації стандарту залежить від індивідуальних особливостей конкретного студента.

Індивідуалізація завдань студентам має забезпечити ознайомлення студентів із більш широкою інформацією про досвід роботи вчителя математики, зрозуміти вимоги сучасної школи. Колективне обговорення таких завдань включає інтерес до знань, показує недоліки виконаних студентами робіт.

У психологічній і педагогічній літературі немає єдиної класифікації індивідуальних освітніх траєкторій. Дослідження проводилися з виділення знаннєвої, практичної, творчої індивідуальної траєкторії. Або:

- Я-центрована освітня траєкторія. У її основі – сам студент. Все зосереджено на ньому, все орієнтовано на нього. Траєкторія має яскраво виражену особистісну спрямованість.

- ІОТ, орієнтована на отримання знань. Провідна орієнтованість траєкторії пов'язана з придбанням знань.

- ІОТ, орієнтована на формування студента як освіченої людини.

- ІОТ, орієнтована на формування студента як майбутнього фахівця.

Розвиток студента може здійснюватися за кількома освітніми траєкторіями, що реалізуються одночасно або послідовно. Звідси впливає основне завдання викладача – запропонувати тому, хто навчається, спектр можливостей і допомогти йому зробити вибір. Відбір тої чи іншої ІОТ визначається комплексом чинників:

- «свободою вибору» як філософською основою суб'єкт-суб'єктної парадигми сучасної професійної освіти;

- самовизначенням як механізмом і результатом екзистенційного вибору студента у процесі професійної підготовки;

- особливостями, інтересами та потребами самого студента в досягненні необхідного освітнього результату;

- професіоналізмом педагогічного колективу;

- можливостями вишу задовольнити освітні потреби студентів.

Логічна структура проектування ІОТ включає в себе такі етапи:

- постановку освітньої мети (індивідуальний вибір мети професійної підготовки);
- самоаналіз, рефлексію (усвідомлення і співвіднесення індивідуальних потреб із зовнішніми вимогами, наприклад, вимогами майбутньої професії);
- вибір шляху (варіантів) реалізації поставленої мети.

Ефективність розробки ІОТ залежить від таких умов:

- усвідомлення всіма учасниками педагогічного процесу необхідності та значущості ІОТ як одного зі способів самореалізації та професійного становлення майбутнього фахівця;
- здійснення психолого-педагогічного супроводу та інформаційної підтримки процесу розробки ІОТ студентів;
- активного включення студентів у діяльність зі створення ІОТ;
- організації рефлексії як основи корекції ІОТ.

Засобами реалізації названих умов можуть бути спеціально організовані заняття з самопізнання, навчання студентів методам вибору і способам розробки траєкторії.

Вибір студентами траєкторій може здійснюватися у трьох площинах:

- осмислення подальшого шляху отримання освіти, в т. ч. і післявишівської (магістратура, аспірантура);

– вдосконалення в обраній сфері діяльності (наприклад, в обраному предметі);

– підвищення професійної компетентності майбутніх учителів.

Висновки. Таким чином, педагогічний супровід студентів – це багаторівнева і поліморфна взаємодія, основна функція якої полягає у стимулюванні тієї індивідуальної сукупності особистісно значущих потреб суб'єкта освітньої діяльності, яка зумовлює його самореалізацію.

На закінчення необхідно відзначити, що психолого-педагогічний супровід спирається на особистісні пріоритети у професійному становленні фахівців у сфері освіти, які сприяють всебічному професійному розвитку майбутнього фахівця. Водночас у ході професійно-особистісного становлення розвиток студентів як фахівців зливається в єдиний процес із цілісним формуванням новоутворення особистості молодшої людини – професіоналізму. Цілісне становлення відбувається на основі самореалізації у професійному середовищі, що дозволяє випускнику педагогічного вишу бути конкурентоспроможним фахівцем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коростіянець Т.П. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін за індивідуальними освітніми траєкторіями : монографія. Одеса : Букаєв В.В., 2011. 382 с.
2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учебное пособие. Москва : Народное образование, 1998. С. 130–193.